

PAP ANDRÁS LÁSZLÓ

Képviselői juttatások Európában¹

„De mert a képviselői funkciónak a közérdekben való gyakorlásában a képviselő befolyásolva lehet, s mert arról is szükséges gondoskodni, hogy az állami életműködés különböző irányai egymásra zavarólag ne hassanak, biztosítani kell azt, hogy a képviselő ne csak a választóitól, hanem minden irányban függetlenül gyakorolhassa funkcióját, másrészt hogy az államhatalom különböző ágazatai között az összhang fennmaradjon.”

Balogh Artúr, 1899²

BEVEZETŐ

A képviselői tiszteletdíj vagy az utazási kedvezmények körének meghatározása kétségtelenül nem tartozik a parlamentarizmus legegységesebb lényegét adó intézmények közé, mint a mentelmi jog, a szabad mandátum vagy az interpellációs jog. A parlamentarizmus, a képviselet története ugyanakkor mégis elválaszthatatlan a képviselők anyagi viszonyainak, ebbéli tevékenységük ellentételezésének történetétől. Egy társadalmi-politikai intézmény résztvevőinek személyes státusa, anyagi érdekeik nehezen választhatók el ugyanis az általuk megvalósított képviseleti forma milyenségétől és minőségétől. A honatyák, a parlamentarizmus közkatonái rekrutációja, a képviselői professzionalizmus mértéke sokat elárul a reprezentáció jellegéről is. Az államszocialista törvényhozások társadalmi munkában végzett képviselőisége, a professzionális képviselő összeférhetlensége és a lobbiszabályok léte vagy nem léte beszédes jelzései az adott társadalmi-politikai berendezkedésnek. Az effajta kérdések vizsgálatakor megkerülhetetlen a képviselői státus, presztízs és az egyes képviselők jövedelemének sajátos dinamikája.

Némi leegyszerűsítéssel még azt is mondhatjuk, hogy a modern képviselő kialakulásában jelentős szerepet játszott az, hogy anyagi ellenérdekeltség és személyes okok miatt a gyűléseken (legalábbis az alsóházakban) a személyes megjelenést helyettesíteni kezdte a reprezentáció.

A hazai állapotokról szólva Mezey Barna szemléletesen érzékelteti a váltást, annak ütemét és menetét: „A magyar rendi országgyűlésben a szerviensek, majd a vármegyei nemesség személyes jelenléte sokáig vetélkedett a követek által történő képviseléssel. (...) A köznemesi »párt« kezdetben a személyes jelenlét elismertetésére törekedett, minthogy (...) ezzel is befolyását tudta növelni a döntéshozatalban.”³ 1290-ben sikerült a nemesség fejenkénti megjelenésének jogát és kötelezettségét törvényi formában is elismertetni, ám „az általános politikai törekvések hamarosan szembetalálkoztak a személyes érdekekkel, hiszen (...) a gyűléseken való megjelenés (...) egyre nagyobb terhet jelentett a szegényebb nemesek számára”.⁴ A döntéshozatal gördülékenységét és folyamatosságát biztosítandó ugyanis „a megjelenés joga egyben kötelezettség is volt (...) sőt büntetéssel (400 aranyforint bírsággal) fenyegette a távolmaradókat”.⁵ A gyakori, nem ritkán veszélyes utazás, az országgyűlés helyén tartózkodás költségei és a birtoktól távol töltött időben keletkezett károk személyi konzekvenciái a szegényebb nemesek számára nem tették különösen vonzóvá a politikailag oly kívánatos diétai jelenlétet.

Ugyanakkor a római jogi helyettesítés elvére épülő követek általi jelenlét már a magyar jogtörténet korai szakaszában megjelent. Mezey IV. Béla 1267-es, Zsigmond XV. századi *electus nobilis* vagy *nuntius* néven emlegetett vármegyei köveit említi például.⁶ Bár a vármegyei nemesség, nem teljesen ok nélkül, kezdetben bizalmatlanul szemlélte e fejleményeket, a gazdasági, társadalmi racionalitás fokozatosan ez utóbbi intézmény erősítését eredményezte. „Miksa 1572-ben még bírság terhe mellett kötelezte személyes megjelenésre a nemeseket, az 1608 (K. u.) 1. tc. azonban általános érvénnyel szabályozta a részvétel új formáját.”⁷ Az újfajta vármegyei követ, az *ablegatus* pedig már nem helyettesíti, hanem (igaz, visszahívható, de) a hatósági képviselő elvére építve, lényegében 1848-ig változatlan formában jeleníti meg, képviseli a küldő vármegyét. Sőt, ellentétben a továbbra is személyes főúri és főpapi megjelenésre építő felsőtáblával, az alsótáblán a vármegyék, a szabad királyi városok, kiváltságos kerületek, valamint az orátorok (Szlavónia, Horvátország stb.) és egyházi testületek (káptalanok, konventek, apátok, prépostok) mint törvényhatóságok képviseltették magukat.⁸

A jól megfizetett professzionális képviselő első pillantásra modern, a politikai elit rekrutációjának demokratizmusára visszavezethető újításnak tűnhet, hiszen, gondolhatjuk, a premodern kor követei, a XVIII–XIX. század követei tehetős

polgárok, nemesemberek voltak, s így örömmel, könnyen látták el követi-képviselői teendőiket. Korántsem ez volt a helyzet; a parlamentarizmus bölcsője, a rendi képviselet is ambivalens helyzetet eredményezett, amely előrevetítette a modern korban kivétel nélküli megfizetett, többé-kevésbé főállású professzionális képviselők iránti igényt. A képviselő, követ, bár hosszú távon fontos, a „küldőknek” életbevágó politikai reprezentációt valósít meg, a maga konkrétságában nemigen ítélte hálásnak a saját munkáját. A késő középkori, kora újkori parlamentek, akárhogy is, mégiscsak adót jelentettek, amelyet sem a választók, sem a köznép nem fogadott kitörő lelkesedéssel. A vízen utazók (pl. hollandok) kivételével az utazás gyakran veszélyes, embert próbáló feladat volt (különösen Párizs vagy Kasztília környékén) és a diétának helyt adó városban pedig kényelmetlenségek, zsúfoltság, drágaság, de még pestis is fogadta az ott hon biztonságát hátrahagyó követet.⁹ A városok számára nem volt kérdéses, hogy a tanács által fizetett képviselőt kell küldeni, s gyakran igencsak sokallták, nemritkán elviselhetetlennek találták a parlamentek ülése alatt felhalmozott szállás- és egyéb költségeket. Több Nápoly környéki város például a XVI. században (nesze neked rendi mozgalom!) a környékbéli nemesek egyikét-másikát kérte meg, hogy lássa el a város képviseletét, mert a hosszú, többéves ülések finanszírozhatatlannak tűntek.¹⁰ A költségekre hivatkozva több breton és skót város egyszerűen megtagadta a követküldést. Szicíliában több városka kiharcolta a jogot (!), hogy ne kelljen követet küldenie (Palermo és Messina is hivatkozott erre), de még a papság, sőt a nemesség körében is volt példa arra, hogy a követ helyettesítésére távoli idegeneket bíztak meg. Megtiszteltetés helyett gyakran elkerülendő teher volt a konkrét képviselő küldése, és azok pedig, akik személyes vagyonuk folytán a követi presztízs reprezentativitását a fővárosok báltermeiben örömet kamatoztatták, éppen emiatt negligálták követi-képviselői teendőiket Svédországtól Kasztíliaig. Az angol ügyvédek például notórius ülésmulasztók voltak, mert a szomszédos bíróságok padjait koptatták (a magyar diétai követséggel már 1649-ben összeférhetlenné lett a prókátorság). Aki pedig személyében sem túl gazdag, sem túl szegény városból származó küldött nem volt, gyakran, ahogy a svéd Riksdag 1617-es irataiból kiderül, írástudatlansága miatt volt képtelen feladatait optimálisan ellátni.

Ahogy láthattuk, a képviselet nemes eszméjét megvalósító képviselők vagy csak nagy nehézségek árán tudták ingyenesen vállalni tisztüket, vagy egyéb okból nem volt benne köszönet... A modern államszervezetben egyre dominánsabbá váló parlamentarizmus tehát feltartóztatlanul a professzionális és megfizetett képviselők által megvalósított képviselet irányába mozdult el.

Az angol képviselők például ugyan csak 1911 óta kapnak fizetést, de az egyes shire-ek és borough-k már a XIII. század óta

regisztrált ellentételezést nyújtanak. Ez idő tájt a nemesek ülésnapokon napi 4, a polgárok 2 shillinget kaptak, és ezt 1322-ben kodifikálták is. A bristoli penzum az inflációt is követte: 1518-ban 2, 1567-ben 3; 1571-ben 4 shillinget tett ki.¹¹

A XVIII–XIX. századra viszont megváltozott a helyzet: a képviselőség igen jól fizetett, és az egyéb előnyök miatt a képviselők maguk is hajlandóak voltak fizetni a mandátumért, mert hogy a busás színekaturák, panamák sokszorosan visszafizették a befektetett összeget. Az első hivatalos angol állami képviselői díjat jelentő 400 fontot 1911-től utalják, de az hivatalosan nem fizetés, s még csak nem is tiszteletdíj, csupán a közszolgálati munkáért járó napidíj (allowance).

Az Amerikai Egyesült Államokban már az alkotmányozó gyűlésen felvetették a képviselői-szenátori fizetések kérdését. Véget kívántak vetni a tagállamonként változó mértékű és változó formában visszavonható díjak rendszerének. Nem kapott támogatást Benjamin Franklin abbéli javaslata, hogy tekintsék a képviselőséget tiszteletbeli megbízatásnak, és ne járjon érte fizetés; az alapító atyák az 1789–1815-ig terjedő időszakra napi 6, a federáció által fizetett dollárt állapítottak meg. 1815-től pedig pontosan a mai fizetés századát, évi 1500 dollárt kaptak a képviselők és a szenátorok.

Magyarországon sem volt nagyon más a helyzet: jöllehet a képviselők többsége a tehetős földbirtokosok köréből került ki (1848-ban a képviselők 74%-a birtokos nemes, és 1917-ben a pedig 16,9%-a arisztokrata volt)¹² a meglévő vagyoni háttér mellett a képviselőség önmagában is kereseti forrás volt. Gerő András¹³ a következőképpen ismerteti a helyzetet: Az 1848. évi V. tc. 55. §-a öt forint 25 krajcárnyi napidíjat állapított meg a képviselők részére minden olyan hónapra, melyben legalább egy ülés volt. A képviselőház jegyzői a házszabályok alapján kettős napidíjat kaptak, a háznagy pedig napidíján felül további évi 1200 forintban részesült. A képviselőket ezenfelül törvényi felhatalmazás alapján lakbértámogatás címén további évi 400 forint illette meg, melyet az 1870. évi XXV. tc. 800 forintra emelt. Évente kilenc-tíz hónapig tartottak az ülések, így a képviselői díj 2100 forintot tett ki, azaz havi kb. 175 forintot kaptak. Az 1893. évi VI. tc. megváltoztatta a napidíjrendszert és a juttatást évi 2400 forintnyi (4800 korona) összegben állapította meg, mely kiegészült a megmaradt 800 forintnyi lakbértámogatással, azaz 3200 forintra (6400 korona) emelkedett, melyet négy egyenlő részletben február, május, augusztus és november 1-jén fizettek ki. A háznagy és a jegyzők továbbra is 1200 forintnyi többletjuttatásban részesültek, míg a képviselőház elnöke méltóságos megszólítást és évi 12 000 forintos miniszteri fizetést kapott. A magyar delegáció tagjai az ausztriai ülések idejére napi 10 forintot és útiköltséget kaptak.

Gerő András elemzése¹⁴ szerint a magyar képviselők 1893 előtti díjazása nivójában az európai középmezőnybeli belgiumi

állapotoknak felel meg, és az emelés után¹⁵ a kontinens legjobban fizetett honatyáiéhoz, a franciákéhoz lett hasonló.¹⁶

Ugyanakkor, írja Geró, a képviselők jelentős részének ez összjövedelméhez képest nem volt több zsebpénznel, hiszen a történelmi nevek mögött rendszerint tetemes földbirtok is állt. Tisza Kálmán időszakában pl. a képviselők több mint egyharmadának volt 1000 holdnál nagyobb birtoka. A gazdasági fejlődés és az összeférhetetlenség nem megfelelő szabályzása ezenfelül minden, a politikában résztvevő számára felkínálta a lehetőséget, hogy tőkebefektetésként vagy vagyonszerzésként gazdasági előny szerzésére használja fel képviselői helyzetét.¹⁷

Láthatjuk, hogy a polgári parlamentarizmusnak bölcsőjét jelentő korszak, amely parlamentáris hagyományok kialakulásának és megszilárdulásának is időszaka, kettős helyzetet mutat. Egyfelől professzionális, azaz megfizetett és főállású politikusokat találunk, akik a viszonylag magas fizetés áraként teljes emberként hajlandók voltak döntéseikben és a politikai kultúrát és a parlamentáris hagyományokat formáló viselkedésükben valódi népképviselők és teljes értékű, független politikai aktorok lenni. Ugyanakkor ennek a függetlenségnek nem volt más alapja, mint a szó szoros értelmében hinterlandként támogató és biztonságot kölcsönző feudális eredetű földbirtok és a félfeudális, prekapitalista politikai rekrutáció.

JOGÁLLÁS, JUTTATÁSOK, ILLETMÉNYRENDSZER

„A díjazatlanság mindenestre jobban megfelel a képviselő eszméjének, kifejezője annak, hogy a képviselőség a polgártársak szabad választásából kifolyó tiszteleti hivatal, s a képviselőnek a választóktól való nagyobb függetlenségét is lehetővé teszi, mert kizárja azt, hogy a képviselő az anyagi javadalmazás megtartására való tekintettel meggyőződését alárendelje, kinek szavazatára és így anyagi javadalmazásának megtartására ellenkező esetben többé nem számíthatna. A képviselői tiszt díjazatlanságát azonban az életviszonyok alig kivitelezhetővé teszik, mert ama veszéllyel fenyegethet, hogy a képviselői tisztséget sok, talán arra igen érdemes férfiú, biztosított létviszonyaiból kiragadtatván, el nem fogadhatja. Ez által pedig ama cél hiúsítatik meg, hogy a képviselőt oly egyénekből alkottassék, kikben az egyetemes jó felismerésének képessége hazafias odaadással, érülettel, a köz iránti élénk buzgalommal párosul, mert alig találkozik állam, melyben ily elemek a társadalomnak csakis tehetős, jómódú tagjai sorából lennének kiválaszthatók. E szempontból a díjazatlanság a választók képviselő kiszemelési szabadságának biztosításaként jelentkezik, nem lévén korlátozva abban, hogy arra való, de talán kevésbé tehetős férfira essen választásuk.”

Balogh Artúr¹⁸

A modern parlamentáris demokráciákban a törvényhozásban és a kormányzati ellenőrzésben domináns parlamentek hatékony működése és a képviselőség magas társadalmi presztízse folytán általános gyakorlat a munkajogi függetlenség által biz-

tosított főállású, hivatásos képviselőség. Ez természetesen a képviselői tiszteletdíjak, fizetések és illetmények rendszerét jelentő, többnyire összeférhetetlenségi szabályok szigorú rendszerében.

A főmunkaként végzett képviselőséget az alábbi jogi biztosítékok támogathatják:

- a képviselői tiszteletdíjak és egyéb juttatások szinte általánosan mondható rendszere;
- az alapmunkaviszonyok védelme (a képviselői megbízatás miatti felmondás vagy elbocsátás tilalma);
- alkotmányokban vagy külön törvényekben biztosított, legalábbis a közjogi összeférhetlenség eseteit szabályozó előírások, amelyek a munkaviszonyok halmozását megakadályozzák, így a hivatásos képviselőség biztosítása mellett az evvel ellentétes tendenciák letörését szorgalmazzák.

A főállásban végzett képviselőséget tehát azzal ismerik el, hogy biztosítják a kvalifikált közalkalmazotti fizetésekhez hasonló tiszteletdíjakat, és a képviselői függetlenség biztosítékaként a munkáltatói jogok (pl. szabadságot) is a parlament kezébe csoportosulnak át.

A polgári demokráciák hivatásos képviselőinek anyagi függetlenségét a fix fizetések mellett még a költségtérítések precízen kidolgozott rendszere is biztosítja. Az állami költségvetés fedezi tehát a gyakran igen jelentős összegeket kitevő dologi és személyi kiadásokat.

A fentiek mellett a további (esetenként magukban az alkotmányokban rögzített) kedvezmények illetik meg a képviselőket. Így számukra a parlamentek épületében és a választókerületekben jól felszerelt hivatal és irodahelyiség, továbbá (a legtöbb országban) meghatározott számú apparátus és személyzet alkalmazása biztosított. Ez általában személyi titkár vagy adminisztrátor felfogadását, adott esetben szakértők, tudományos munkatársak rendszeres bevonását jelenti.

A képviselők informáltságát tehát több szinten (parlament, bizottságok, pártfrakciók) telepített apparátusok biztosítják. Ebből a parlament (tehát a központi költségvetés) szintjén működnek a pártsemleges parlamenti hivatalok, a parlamenti könyvtárak és információs-dokumentációs szolgáltatások.

Bizonyos kiadványok (a képviselői tevékenységgel összefüggő dokumentumok, hivatalos közlönyök, tematikák, újságok) ingyenesen járnak, és általánosan elfogadott a közlekedési és postai kedvezmények rendszere, mely néhány utazás teljes ingyenességét biztosítja, néhány helyütt pedig kontingentált (tehát csak a képviselői tevékenységgel kapcsolatos utakra terjed ki) és hol személyre, hol pedig a személyi apparátusra, esetleg a családtagokra is vonatkozik. A postai juttatások köréből a levelezés és a telefonálás ingyenessége érdemel kiemelés. Ezeknek a postai bérmentesítéstől a kontingentálásig többféle változata ismert.

Meghatározott kor és képviselőségben eltöltött időt követően biztosított a képviselők számára a nyugdíj is, és egészségügyi szolgáltatások kedvezményeivel is találkozhatunk.

A képviselői anyagi helyzetet befolyásolja természetesen az adott állam összeférhetetlenségi joggyakorlata is. Egyes képviselők (egyetemi oktatók, művészek, újságírók stb.) folytathatják eredeti foglalkozásukat, míg mások természetesen nem.

Az anyagi juttatás- és kedvezményrendszer a legtöbb európai országban középutas optimalizálásra törekszik, olyan mögöttes politikai és ideológiai szándékokkal, melyek egyfelől a képviselők kereskedelmi, pénzügyi és egyéb csoportosulásoktól való függetlenedését szolgálják (elég ha a pártok kapcsolódnak hozzájuk), ugyanakkor biztosítják, hogy a képviselőség maga ne változzon aranyat érő vállalkozássá és maradjon bizonyos tiszteletbeli jellege. A képviselőség magas társadalmi presztízsű politikai közszolgálat, melynek csupán jelképes (de a társadalmi pozícióhoz illő megélhetést biztosító!) anyagi ellenértéke van a képviselőség ideje alatt, és aki mégis mesés anyagi nyereséget akar szerezni, az a direkt politikából történő távozás, de az informális kapcsolatrendszer fennmaradásán alapuló későbbi üzleti karrier során teheti azt.

Az alább következő oldalakon röviden, a teljesség igénye nélkül, kísérletet teszünk néhány európai (és az összehasonlítás kedvéért egy-két távolabbi) ország képviselői illetménygyakorlatának bemutatására.¹⁹

Az összeállítás eredendően csonka, csak az illetményekről, s azokról sem kimerítően vagy valamennyi országra kiterjedően szólnunk. Nemigen lehetnek az irányú reményeink sem, hogy kutatásunk időtálló lenne, hiszen bár az adatok többsége 2001–2003-as frissességű, de nagy részük nemcsak hogy évente változhat, de gyakran maguk az illetmények bemutatott rendszere, tehát pl. az alapilletmény megállapításának módja is könnyen válik politikai vagy szakmai revízió áldozatává. Úgy állunk tehát mint a fogyókúrázó, akinek testsúlya minden egyes mérlegen más és más lesz. A rendelkezésére álló, bizonytalan értékű adatokkal egy hasznos dolgot tehet, az egyazon mérlegen mérteket (esetünkben a hatályos számokat) egymással összehasonlíthatja.

A különböző parlamentek gyakorlatának összehasonlításában kézikönyvként használtam a Horváth Irén szerkesztésében, Harszti Pálné és Szarkáné Csáková Beáta közreműködésében a Hátteranyagok-Dokumentumok (HD) sorozatban 66. számon (2003. évi 5. sz.) megjelent „A parlamenti képviselők javadalmazása, nemzetközi összehasonlítás” c. munkát, amely az ECPRD és a Commonwealth Parliamentary Salaries and Allowances 2002-es gyűjteményeit, valamint a ház saját kérdőíves kutatási anyagait dolgozta fel igen alapos és igényes munkával. Amennyiben külön forrást nem jelölök meg, az alábbiakban szereplő adatok e munkából származnak.²⁰

AHÁNY HÁZ, ANNYI SZOKÁS – AZ EURÓPAI GYAKORLAT

„Nem fogadható el továbbá a képviselőknek választóik általi díjazása sem (Mill javaslata), mert ez a képviselőt magánjogias felfogásából ered, a megbízók kötelesek lévén a megbízottnak a megbízás folytán felmerült költségeit helyreépítenni; nem is említve, hogy ez a képviselőt választóinak teljesen alárendelné, s a képviselőt eszméjével meg nem férő ama következtetésre vezetne, hogy a választók tetszésének meg nem felelő képviselőt visszahívhatják, logikus következmény lévén, hogy a megbízók költségén működő, meg nem felelő megbízott, a megbízók által állásából elmozdítottassék.”

Balogh Artúr²¹

Az „ahány ház, annyi szokás” szólás esetünkben ha nem is fedí a valóságot, de közelít ahhoz. Nemigen találunk ugyanis általános követett gyakorlatot az alapdíj meghatározásakor követett zsinórmérték, a frakcióknak juttatott támogatások, a házban vagy a bizottságokban betöltött tisztség, vagy akár a képviselői munkatársak finanszírozásának kérdésében.

Vegyük például a képviselői alapdíj megállapítását: Bulgáriában és Szlovákiában az átlagkereset háromszorososa, Horvátországban a 4,2-szerese, Szlovéniában az átlagbér ötszöröse, Dániában a minisztériumi főosztályvezetői, Görögországban a legfelsőbb bíróság elnöke illetményének megfelelő összeg, a Bundestag és a svéd törvényhozás alapdíját a legfelsőbb bírósági bírák javadalmazásához igazítják, a török és a lengyel képviselői fizetés pedig a legmagasabb köztisztviselői bér, a helyettes államtitkár illetményének felel meg. Portugáliában a képviselői alapdíj a köztársasági elnöki juttatás fele, a belga szenátorok pedig köztisztviselői kezdő fizetést kapnak. Észak-Írországból ugyanakkor azok a képviselők, akik az Egyesült Királyság vagy az Európai Parlament képviselői is egyben, az alapdíj harmadát vihetik csak haza. Európa legjobban fizetett parlamenterei, az olaszok a legfelsőbb bíróság tanácselnökei fizetéséhez igazított alapdíjat kapnak.

A frakcióvezetők többnyire igen, de nem mindenhol részesülnek valamilyen pótdíjban, és arra vonatkozólag is eltérő a gyakorlat, hogy a miniszteri, de adott esetben a házban viselt tisztségviselői illetmények is az alapdíjon felül járnak-e. Azt illetően sem egységes a gyakorlat, hogy a képviselői munkatársakat a párt, avagy (ez a gyakoribb) a ház költségvetéséből fizetik-e, s ha igen arra tételes összeg vagy az alapdíj bizonyos százaléka áll-e rendelkezésre.

A bizottsági tagság pótdíjazása bár némileg ankrónisztikus személetet tükröz, miszerint az nem része a képviselői alapmunkáknak, s egyfajta többletterhet jelent (pedig már a XVIII. században is elterjedt deliberációs forma volt), mégsem precedens nélküli a hazaihoz hasonló bizottsági tagság után járó pótdíj gyakorlata. A bizottsági elnökök, vagy legalábbis egy-egy ki-

emelt fontosságú bizottság vezetőinek pótdíjjal kiemelt illetménye azonban igen gyakori.

Hasonlóan elterjedt a ház tisztségviselőinek pótdíjjal, adott esetben, pl. az angolszász rendszerben, tételesen meghatározott kiemelt illetménnyel történő díjazása. Szintén uralkodó az ingázó képviselők esetén a távolság mértékében kialakított utazási, szállási és egyéb illetménykiegészítések rendszere. Ez Ausztráliában és Új-Zélandon a képviselt kerület nagyságától, Svájcban pedig a távolság az utazással töltött idő mértékegységében mért nagyságától függően alakul.

Egy fontos jelenségre azonban fontos már itt felhívni a figyelmet. Talán a képviselői illetmények kialakulásának történelmi hagyománya, talán egyéb okból kifolyólag, szinte teljesen általános az a gyakorlat, hogy a képviselői alapidíj mellett létezik a pótdíjak, illetménykiegészítések, kontingentált, tehát fizetésjellegű rendszere, amely a nominális alapidíjjal nem ritkán megegyező, sőt annál akár nagyobb összeget is jelenthet. Így a képviselői juttatások elemzésekor az alapidíjak összevetése mellett, a valós helyzetet bemutatni kívánván, egy fiktív, átlagos képviselő tényleges juttatásait is igyekszünk majd bemutatni. Az így kapott összegek meglepő eredményeket hoznak, s egy-egy ház tényleges díjazási gyakorlatáról gyakran egész más képet festenek, mint az alapidíjak vizsgálatokor gondolnánk. A kimagaslóan nagyvonalú olasz alapidíj, mivel a felette járó kedvezmények köre igen szűk, a pótdíjakkal indexált többi európai illetményhez képest például már nem is lesz oly szédítően busás.

Az alábbiakban álljon itt néhány európai és egy-két a kontinensen kívüli ország illetményrendszere, s az országokénti bemutatást követően pedig egy összehasonlító elemzés. A valutaárfolyamok, az egyszerűség kedvéért többnyire kerekített összegre változtatva, az MNB és egyéb devizapiacok 2003. júliusi árfolyamait tükrözik. (Az adatok összesítését lásd az 1. táblázatban.)

Albániában a képviselői alapidíj 1000 euró, amelyet kiegészít a szolgálati gépkocsi és a jármű típusától függően 6–13 liter/100 km utazási költségtérítés, továbbá 142 euró a sofőr fizetésére. A lakóhelytől távol töltött éjszakánként napi 40 euró napidíj és 14 euró szállásköltség jár, ami külföldi tartózkodás esetén 62 eurót és szállásköltséget jelent.

Ausztrália esetében az éves szenátori/képviselői alapidíj 98 300 ausztrál dollár, ami 4742 eurót tesz ki. A kabinetminiszter és az ellenzék frakcióvezetője a szenátusban 51 750 a képviselőházban 76 500; a miniszter 22 500; a kormánypárt vezetője pedig a szenátusban 78 750, a képviselőházban 23 400 dollár pótdíjat kap. A házelnökök 67 500, a jegyzők pedig 136 500 dollárt. Az alapidíj kiegészül szenátorok esetében 27 300 dollárral, képviselők esetében pedig a képviselt körzet nagyságától függően 27 300-tól 39 600 dollárig terjedő illetménykiegészítéssel. A

képviselők és a szenátorok ingyen utaznak, és utazási illetménykiegészítésre és szállásköltségre (éjszakánként 145 dollár) is jogosultak.

Belgiumban az alsóház tagjai az adóköteles évi 69 219 eurós alapdíjból, és annak további 28%-ányit jelentő, 19 381 eurós adómentes költségtérítésből álló fizetést kapnak. (Havi bontásban 5768, illetve 1615 euró.) Emellett ingyenes közúti utazási kedvezmény, és adómentes 0,25 euró/kilométeres utazási költségtérítés kedvezményezettjei. Jogosultak továbbá egy fizetett munkatárs alkalmazására. A plenáris ülések kevesebb mint 80–70–50%-áról történő hiányzás esetén azonban 60–30–10%-os fizetéslevonás jár.

A szenátus tagjai a köztisztviselői kezdő fizetést, a képviselői tiszteletdíj 28%-át, havi 1615, évi 19 381 eurót keresnek. Ők is ingyen utaznak a belföldi közúton és megkapják a 0,25 euró/kilométeres utazási költségtérítést is, továbbá iroda és egyfős titkárság használatára is jogosultak.

Bulgáriában a képviselői alapdíj a statisztikai hivatal által negyedévente megállapított átlagkereset háromszorosa. A házelnök 50%, az alelnökök 40%, a frakcióvezetők és a bizottsági elnökök 30%, a bizottsági alelnökök 20%, a jegyzők és az állandó bizottságok tagjai pedig 10%-os pótdíjat kapnak. Az egyetemi doktorok 20%, a tudományok doktorai pedig 30%-os további pótdíjban részesülnek. Az utazás ingyenes számukra, ami 12, a 250 km-nél távolabb lakó képviselők esetén évi 40 repülőjegyet is magában foglal. Akinek nincs szófiai lakása, a berendezés és a fenntartás valamennyi költségét magában foglaló szolgálati lakást kap. Az utazási és a benzinpénz feletti döntés a házelnök jogkörébe tartozik. A képviselő irodahasználatra és fizetésének 2/3-ig személyzet alkalmazására is jogosult. Ez utóbbi összeg felett a frakciók diszponálnak. Hiányzás esetén a képviselő napidíjának 2/3-a, bizottsági ülés igazolatlan elmulasztása esetén 1/3-a levonható.

Csehországban a képviselői alapdíj 46 500 korona. Ez átszámítva 1452 eurót jelent. A házelnök 134 700, az alelnök 88 300, a frakcióvezetők és a bizottsági elnökök 65 100 koronát kapnak. Az utazási költségtérítés 7500-tól 27 900 koronáig terjedhet; s ezt kiegészíti a 7500 koronás reprezentációs, a 12 000-től 22 000 koronáig terjedő irodabérleti, az első hónapban 5200, utána 1200 koronás irodaszer, a 6000 koronás postai és telefon-, valamint a 13 800 koronás lakhatási költségtérítés. Ehhez még 23 500 koronás asszisztensi fizetés és 11 600 korona kutatási fedezet járul. A szenátus tagjai 2003-ban ugyanezen bérezésben részesültek.

Dánia esetében az ülések átlagos ideje 10 vagy 13 órától kezdődően legfeljebb este 6-ig tart és a minisztériumi fősztályvezetői illetménynek megfelelő képviselői alapdíj értéke évi 66 795; havi 5560 euró, amit kiegészít a költségtérítéshez közelítő

státusú adómentes 6533 (a Feröer-szigeteki képviselők esetén további 2178 eurós) pótdíj, az utazási költségtérítés, továbbá az ingyenes belföldi tömegközlekedési és légiforgalmi kedvezmény. Emellett jár még egyévi 7348 eurós lakhatási és az ehhez hozzáadott 2939 eurós lakásfenntartási hozzájárulás. Mindez kiégszül egyévi 30 992 eurós titkársági hozzájárulással, ami frakciótagság esetén további 4852 eurót jelent. A fizetéseket évente kétszer, április és október 1-jén kiigazítják. [A fenti (66 795 euró) 2002-es adat, amely az elmúlt tíz évben sokat nőtt; 1991-ben még csak 43 987 volt.]

Összehasonlításnak érdemes lejegyezni, hogy **Dél-Afrika** esetében az éves képviselői alapidíj 241 824 rand, az havi 2463 euró. A kabinetminiszter és a házelnök 478 530; a kormánypárt vezetője 271 866; az ellenzéké 317 477; a bizottsági elnökök pedig 292 278 randos fizetést húznak. (A házelnöki illetmény így 4785 euró.)

Szintén érdekes összehasonlítást ad az **Egyesült Államok**, ahol jelenleg egy képviselő és egy szenátor egyaránt 150 000 dollárt kap évente, ami átszámítva havi 11 137 eurót jelent. A képviselők ennek 15%-ig még egyéb forrásból is juthatnak bevételhez, pl. előadások, jogi képviselet, tanácsadói tevékenység stb. (A szerzői jog alá eső tevékenység, pl. könyvírásból származó bevétel nem esik korlátozás alá.) A frakcióvezetők 161 200; a képviselőház elnöke pedig a szenátus elnökeként is tevékenykedő alelnökével megegyező 186 300 dollárt (havi 13 830 eurót) kap; az Egyesült Államok elnöke pedig a 2001-es emelés óta a korábbi nem kevesebb, mint dupláját: 50 000 kiadási ellentételezéssel megfejtelt 400 000 dollárt keres. Az elnöki alapidíj havi 21 700 eurót tesz ki. (A volt elnök 151 800 személyes és 150 000 irodafenntartási fizetést, a volt first lady pedig évi 20 000 dollárt kap.)

Visszatérve Európába, **Észak-Írország** esetében az éves képviselői alapidíj 40 313 font, azaz havi 4800 euró. A frakcióvezetők külön díjazásban nem részesülnek; a kabinetminiszterek és a házelnök 35 356, a jegyző 70 905; más miniszterek pedig 17 807 fontnyi pótdíjat kapnak. Azon képviselők, akik az Egyesült Királyság vagy az Európai Parlament képviselői is egyben, az alapidíj harmadát, 13 437 font illeti. A bizottsági elnöki és alelnöki tisztségért az alapidíj további 6%-át jelentő pótdíj is társul. Mindehhez hozzájön még egyévi 36 578 fontos (pl. irodafenntartást biztosító) költségtérítés. (Hogy értsük ez mit jelent, 2002-es adatok szerint a pedagógusi fizetési bértábla 16–24 000 fontig terjed; egy szakképzett ipari munkás heti 337 fontot kap.)

Észtországban a képviselői jövedelem a statisztikai hivatal által megállapított átlagfizetés négyszerese, ami 2002-ben 4x374, azaz 1496 eurót jelentett. Utazási költségtérítés a képviselők esetében 198, a házelnök számára pedig 230 euró. A lakhatási költségtérítés az első hónapra 575 euró.

Finnország esetében az ülések keddtől péntekig tartanak (hétfő szünnap), reggeli bizottsági ülésekkel és legfeljebb kétórás plenáris ülésekkel. Az alapdíj 2001-es adatok szerint havi 4541 euró, amely 12 év szolgálat után 4877-ra emelkedhet. Egyes kiemelt bizottságok elnökei 841 eurós, más bizottságokéi havi 505 eurós pótdíjban részesülnek. A házelnök havi 8073, az alelnökök havi 6728 eurót kapnak. Az adóügyi albizottság (amelynek elnöke 505 eurót kap) kivételével az albizottságok elnökei 336 eurós pótdíjban részesülnek, de csak egy elnökségért járhat pótdíj. A fentiekhez még hozzájárul az adómentes, a köztisztviselői bértábla függvényében megállapított 935 és 1715 euró között mozgó, a képviselő lakóhelyének távolságától függő költségtérítés, amely kiegészül az ingyenes belföldi busz-, vasúti, taxi- és repülőutazással. A házelnök költségtérítése további 505, az alelnököké 303 euró. Valamennyi képviselő kap még ezenfelül egyhavi 84 eurós telekommunikációs költségtérítési átalányt. Személyes asszisztens igénybevételére további havi 2335 euró áll minden képviselő rendelkezésére.

Franciaországban az ülészak évi 6 hónapban át tart, reggel 9-től a viták lezárásáig, és az alapilletmény havi 5002 euró, melyet kiegészít a költségtérítés összege, valamint az a havonta maximum 14 061 euró, amit a képviselő szakértők igénybevételére fordíthat.

Görögországban a képviselők juttatása, évente 14-szer megkapott havi 4748 euró, ami megegyezik a legfelsőbb bíróság elnökének illetményével. Ehhez még hozzájárul egy 293-tól 586 euróig terjedő utazási költségtérítés, athéni szállodaköltség, továbbá ingyenes belföldi közúti és 52 esetben légi közlekedés. Ezt még kiegészíti egy irodafenntartásra fordítható, a teljes fizetés 20%-át, vidéki képviselők esetén 25%-át kitevő pótdíj is. Minden képviselő jogosult még emellett 4 fizetett asszisztens foglalkoztatására. Mindemellett a görög alkotmány 63. § (3) bekezdésének értelmében ha egy képviselő egy hónapban ötször jogosulatlanul hiányzik, havi tiszteletdíjának 30%-a levonásra kerül. Mindez emellett, hogy itt fizetik az EU második legalacsonyabb minimálbérét, 605 eurót.²²

Összehasonlításnak érdemes lejegyezni, hogy amíg az **izraeli** képviselői alapdíj 8300 USD (7400 euró), **Grúzia** esetében a havi képviselői alapdíj 255 (amerikai) dollár (kb. 225 eurót), amihez további kb. 55 dollárnyi illetménykiegészítés társul. **India** esetében pedig a havi képviselői alapdíj 12 000 rúpia (kb. 4000 euró), amihez a jó néhány ingyen repülőjegyen és egyéb utazási költségtérítésen (pl. kilométerenként 8 rúpia) túl további napi 500 rúpia napidíj, havi 10 000 rúpia pótdíj, ingyenes szállás és fenntartási költségek és további havi 14 000 rúpia munkatársi költségtérítés jár.

Izlandon a képviselői fizetés havi 334 208 korona (5325 euró), amihez az alelnökök és a bizottsági elnökök 15%-os pótdíjat

kapnak. A házelnök 602 208 koronát keres és a külügyi és a költségvetési bizottság alelnökei szintén kapnak pótdíjat, az alapidj 10%-át. A fentiek mellett minden képviselő jogosult 50 640 korona költségtérítésre, valamint reykjavíki képviselők esetén 34 520, vidékiek esetében pedig 44 620 korona illetménykiegészítésre. Ez utóbbiak további 69 120 korona lakhatási hozzájárulást is kapnak, azok a képviselők pedig, akik több helyen lagnak egyszerre, az alapidj 40%-ára is jogosultak. Az ingyenes utazás és irodaköltségek mellett ingyenes mobiltelefon jár a mandátumhoz.

Kanadában a szenátori alapidj 110 000 kanadai dollár évente (havonta mintegy 5860 euró), amit napi 192 dollár utazási költségtérítés egészít ki. 21 napon túli igazolatlan hiányzás esetén azonban napi 250 dollár levonást eszközölnek. A képviselői fizetés valamivel magasabb, 135 000 dollár évente (kb. havi 7200 euró), és ehhez is járul utazási kedvezmény (pl. 64 ingyen repülőjegy, 0,43 dollár/km benzinpénz stb.) és évi 15 000 dollár utazási költségtérítés. Iroda- és személyzeti költségre évi 221–237 000 dollár áll a kanadai képviselők rendelkezésére. A tiszteletdíjból a 21 napon túli igazolatlan hiányzás esetén vannak le napi 120 dollárt. A közjogi méltóságok illetménye itt is kiemelt: a miniszterelnök éves szinten 135 000; a kabinetminiszter, a házelnök és az ellenzék frakcióvezetője 64 800 dollárt (a szenátus elnöke 47 500 dollárt) vihet haza.

Lengyelországban 2003-ban a szenátusi és az azzal azonos képviselőházi alapidj a helyettes államtitkári bérnek megfelelő 8980 zlotyi (1800 euró) volt, amelyet a bizottsági elnökök számára 20%, a bizottsági alelnökök számára 15%, és az állandó albizottságok elnökei számára 10% pótdíj növelt. A szenátorok és a képviselők kapnak 13. havi fizetést és az alapidj negyedét, 2245 zlotyit kitevő adómentes napidíjat, valamint ingyen utaznak a belföldi közúti közlekedésben, illetve a vidéki szenátorok 2200 zlotyig további költségtérítésre jogosultak, ha nem kívánnak élni a szejm szállodái kínálta ingyenes lakhatási lehetőséggel. Ők mindemellett évi 5000 zlotyig további lakhatási költségtérítésre tarthatnak igényt. Irodafenntartásra 9300 zlotyi, munkatársak foglalkoztatására emellett 9320 zlotyi jár, továbbá az iroda felállítására egy ízben „friss” képviselő esetében 9000, amúgy 4500 zlotyi. Emellett a frakciók számára képviselőnként évi 900 zlotyi jár kutatási célokra. Igazolatlan hiányzás esetén a napidíj harmada levonható.

Litvániában a képviselői tiszteletdíj a mindenkori minimálbér függvényében alakul. Ez a tárgyévben 124,5 euró volt. A szorzó az alábbiakban alakul: házelnök 17 (2116 euró); alelnökök 14, és 13; bizottsági elnök 12,2; bizottsági alelnök 10,8; albizottság elnöke 10,5; alelnöke 9,8. A képviselői alapidj 9,5, azaz 1182 euró. A frakcióvezetői pótdíj a képviselőcsoport létszámától függően 10,2–12,6, a helyettesé pedig 9,8–11,6-es szorzó mel-

lett alakulhat. Az utazási költségtérítésre a 0,8-as szorzó, azaz 258 euró vonatkozik. A munkatársak alkalmazására a szorzó 5,2, azaz 648 euró.

Málta esetében az éves képviselői alapdíj 6227 máltai font (Lm), ami havi 1153 euró. A házelnöké ennek duplája; egy frakcióvezető 6227, a jegyző pedig 9453 Lm-et kap. A kabinetminiszteri bér 13 691; a miniszterelnöké pedig 15 547 Lm. A minimálbér eközben 2600 Lm.

Nagy-Britannia esetében az egy független testület által a köztisztviselői bértáblához igazodva megállapított alapdíj összege évi 55 118 font (6560 euró), amit kiegészít az ingyenes tömegközlekedési kedvezmény és a hivatali és munkatársi költségek fedezésére kapott évi 61 980 és 72 310 font közötti, az esetleges további irodaköltségekre további évi 18 234 fonttal bővülő összeg.

A képviselői fizetés nagyjából a miniszteri illetmény fele. A miniszterelnök 171 554; a kabinetminiszterek 124 979; az államminiszterek pedig 91 358 fontot kapnak. Ehhez képest 2002-ben a házelnök és a kormánypárt (frakció) vezére egyaránt 124 979 (havonta 14 878 euró); az ellenzéki frakcióvezető pedig 119 159 fontot vihetett haza. A frakcióvezető-helyettesek államminiszteri, 91 358 fontos, helyetteseik pedig 86 968 fontot, amíg a főtitkár és a skót ügyekért felelős tisztségviselő 115 989 fontot kaptak.

A költségtérítés mértéke változik: a londoniak számára évi 1572; vidékieknek 19 722 font, amelyhez lakóhelyük és London közti utazásra személygépkocsival megtett utazás esetén 20 000 mérföldig mérföldenként 54,4; majd 25,1 további penny, biciklivel vagy gyalog megtett út esetén pedig (1998 óta) 6,9 penny költségtérítésre jogosultak.

Az ellenzék emellett évente a mandátuma és a leadott szavazatszám alapján kikalibrált évi 11 411 fontra jogosult mandátumonként és a választásokon rá leadott minden kétszázadik szavazat után további 22,79 fontra.

Ha a képviselő az Európai Parlament vagy valamelyik nemzeti törvényhozásnak is tagja, alapdíján felül az érintett testület egyharmadára csökkentett fizetését is megkapja. Ez az Európai Parlament esetén 18 373; a walesi törvényhozásban 12 667; Észak-Írországban 13 437; a skót törvényhozásban 16 076 font.

A Lordok Háza tagjai, ha nem miniszterek vagy egyéb tisztségviselők, nem részesülnek díjazásban; irodafenntartásukat sem fedezi az állami költségvetés, mindössze eseti, indokolt költségeik, pl. utazás megtérítését kérhetik. Így a lakóhelyük és London közti utazásra személygépkocsival megtett utazás esetén 2001-től mérföldenként 53,7 penny, biciklivel vagy gyalog megtett út esetén 6,9 penny költségtérítésre jogosultak. Londoni szállásra éjszakánként 122 fontnyi, helyi utazási költségekre napi 61 fontot számolhatnak el. Indokolt irodaköltségre pedig évi 2040 fontot kérhetnek.

Németországban az ülészakok kötött munkarend szerint szerdától péntekig, reggel 8-tól gyakran késő estig tartanak. Ennek fejében havi 6878 euró alapidj, és 3417 euró adómentes költségtérítés jár a választókerületbeli kiadások fedezésére, melyet kiegészít az ingyenes belföldi vasúti és repülőközlekedéskedvezmény és a hivatalos utak egyéb költségtérítése. A Bundestag elnökségének tagjai külön díjazásban részesülnek (az elnök az alapidj dupláját, 13 756; az alelnökök másfélszeresét, 10 317 eurót kapnak), de a bizottsági tagok és a frakció-tisztségviselők nem, amellett, hogy a frakciók egy külön e célra elkülönített juttatásból saját belátásuk szerint folyósítanak összegeket. Az 1995. szeptemberi törvény alapján a képviselői fizetéseket hozzákapcsolják a legfelsőbb bírák jövedelmének emeléséhez. Az alapfizetést ugyanakkor csökkentheti a plenáris ülésről történő mulasztás (50 euró), az igazolt betegség (20 euró), az engedély nélküli plenáris ülésről történő hiányzás (100 euró) és a hibás szavazókártyás szavazás.

Az egyéb külön juttatások köre kiterjed munkatársak alkalmazására (7955 euró havonta), telefon, hivatalos gépkocsi és tömegközlekedési eszköz stb. használatára, amellett hogy nyugdíj és a szövetségi gyűlés elhagyása esetén legalább 3, legfeljebb 36 havi végkielégítés, a képviselő halála esetén pedig özvegyének özvegyi nyugdíj és árvaellátás jár.

Norvégiában a képviselők havi jövedelme 45 416 korona (6145 euró), amellett, hogy a fővároson kívül valamennyi földi és légi utazás ingyenes és kilométerenként változóan 1,40 vagy (hivatalos út esetén) 3 korona költségtérítés jár. A 22 óránál későbbig tartó üléseket követően az oslói taxiköltségeket is megtérítik. Emellett költségtérítésként a 40 km-es körzeten belül lakó képviselők napi 54 koronát, az ennél távolabb lakók napi 154 koronát kapnak. Éves szinten pártonként 1 051 182 és képviselőnként további 281 526 korona jár a képviselő munkatársainak személyzeti kiadásainak fedezésére. Ellenzéki pártok esetében 4 vagy annál kevesebb képviselő esetén ennek a fele, 4 képviselő felett ezzel megegyező összeg jár.

Olaszország képviselői Európa legjobban fizetett parlamentei. 9.30-tól 14 óráig (a bizottságok 15.30 és 17.30 között) üléseznek, a legfelsőbb bíróság tanácselnökei fizetéséhez képest számított havi 10 974 eurós alapidj és titkársági költségtérítés fejében, amelyet tovább bővít az ingyenes vonatbérlet és havi négy repülőjegy a választókerületig és vissza. Az ülésről történő hiányzás esetén a fizetés változó összetevőjét csökkentik.

Romániában a képviselőház és a szenátus elnöke 39 459,000 lejt, az alelnökök 36 349 000 lejt, a jegyzők, bizottsági elnökök és frakcióvezetők pedig 34 211 000 lejt kaptak 2003-ban havonta. A havi képviselői/szenátori alapidj 31 295 000 lej. Ez 138 eurót jelent. A vidéki képviselők a plenáris vagy bizottsági ülések napján az alapidj 2%-át jelentő 625 900 leies napidíjat kap-

nak, ami még kiegészül az alapidjával megegyező mértékű 31 295 000 lejes költségtérítéssel.

A skót képviselők tiszteletdíja az Egyesült Királyság képviselőinek 87,5%-a: havi 4019 font (5740 euró), amelynek fent említett módon csak a harmadát kapja, ha az Egyesült Királyság vagy az Európai Unió törvényhozásának is tagja. A frakcióvezetők külön díjazásban nem részesülnek, a kabinetminiszterek és a házelnök 34 327; más miniszterek pedig 17 807 fontnyi pótdíjat, a jegyző pedig 70 000 fontot kap. Ehhez még legfeljebb 9234 font lakhatási, illetve a távolságtól függően 10 260–36 936 font költségtérítés is társul.

Bár nem jogosultak ingyenes utazásra, személygépkocsival megtett indokolt utazás esetén mérföldenként 49,3 penny, ha motoron utaznak 24, biciklivel vagy gyalog megtett út esetén pedig 20 penny költségtérítés jár. Londoni szállásra éjszakánként 106 fontnyi, belföldön másutt 85 fontnyi költséget számolhatnak el. Indokolt iroda- és személyzeti költségre pedig évi 50 700 fontot kérhetnek.

Spanyolországban az ülészakok hetente kétszer 16-tól 21 óráig és csütörtökön egész nap tartanak; az EU-tagok között nominálértékben legkevesebb havi 2618 eurós alapidj, a vidéki képviselők számára havi 1463 euró költségtérítés, továbbá 0,17 euró/kilométer benzinpénz, ingyenes belföldi vasút- és repülőjegy fejében. Emellett Spanyolországban találjuk a (bővítés előtti) legalacsonyabb EU-s minimálbért is, havi 525 eurót.²³

Svájcban, Európában egyedülálló módon, a képviselőiséget nem tekintik főállásnak, így egy, az eredeti hivatását továbbra is gyakorló, nem teljesen professzionális képviselő átlagos munkaidejének kb. felét tölti jogalkotói munkával. Ezért szerényebbek a képviselői illetmények is: egy átlagos képviselő évi 60 000–90 000 frankot (havi 3250–4880 eurót) keres. A bírák vagy vezető köztisztviselők fizetése ennél jóval magasabb. A képviselők éves alapidja 30 000 svájci frank. Ebből 12 000 frank adóköteles és 18 000 frank egyéb kiadásokra biztosított adómentes összeg. A bizottsági, plenáris és frakcióülések után a képviselők alkalmanként további 400 frank napidíjat és 85 frank adómentes étkezési hozzájárulást kapnak. A 25 kilométernél távolabb lakó képviselők emellett napi 160 frank adómentes szállásdíjat, külföldi tartózkodás esetén pedig napi 350 frank adómentes étkezési hozzájárulást kapnak. A Berntől 90 percnyi utazásnál távolabb lakó képviselők negyedóránként 20 frank, részben adómentes utazási illetménykiegészítést és évi 3520 frank utazási illetménykiegészítést kapnak. A bizottsági elnökök emellett napi 400 frank, a bizottsági (napirend)elődök napi 200 frank, a házelnök 40 000 az alelnök pedig 10 000 frank pótdíjat kapnak. Ha a képviselő nem kíván a ház által biztosított irodaberendezéssel élni, ciklusonként 6000 frankért saját laptopot is vehet.

Svédországban a bizottsági ülések reggel 9-kor kezdődnek, a plenáris üléseket pedig (keddtől csütörtökig) 18.00-ig befejezik. Mindezt havi 43 200 svéd korona (4700 euró) alapdíj fejében, amelyet azonban kiegészít napi költségtérítés, valamint a legtöbb tömegközlekedési járműre és a belföldi repülőjáratokra érvényes szabadjegy. Az alapilletményt a legfelsőbb bíróság tagjainak fizetéséhez viszonyítják. A parlament elnökeinek fizetése megegyezik a miniszterelnök havi 102 000 koronás (11 500 eurós) fizetésével, az alelnökök pedig az alapdíj 30%-át, a bizottsági elnökök 20, az alelnökök 15%-ot kitevő pótdíjat kapnak.

A parlamenttől legalább 50 km-re lakó képviselők évente indexált külön (adóköteles) ellátmányban részesülnek napi 320 korona összegben. Ha valaki nem kér szállásköltséget és 50 km-nél többet utazik, napi 140 koronát kaphat. Az időleges stockholmi tartózkodás költségeire havi maximum 4200 korona áll a vidéki képviselők rendelkezésére, a huzamos tartózkodás céljára pedig a ház számos ingatlannal rendelkezik. A benzinpénz 1,6 korona kilométerenként, de ha nincs tömegközlekedés, 2,9 korona is lehet.

A költségtérítések köre a fentiekén kívül kiterjed titkársági és technikai asszisztencia, valamint tanulmányutak, telefon- és postaköltségek céljára biztosított összegekre. A szakértői támogatás 1,7 millió korona frakciónként, amelyet képviselónként évi 57 000 korona egészít ki. Kétképviselelőnként jár egy további politikai szakértő fizetésére kiutalható havi 34 500 koronás keret, továbbá képviselőként kb. 5000 korona, illetve 20 képviselőként a frakciónak további 2500 korona/fő támogatás külföldi konferenciákra. A frakciók 2002-ben évi 115 millió koronát kaptak.

Szlovákiában a képviselői alapdíj az átlagkereset háromszorososa. Ez 2003-ban 37 100 koronát, kb. 880 eurót jelentett. A házelnök 15 000 az alelnök 10 000, a bizottsági elnökök 5000, a bizottsági alelnökök pedig 2500 koronás pótdíjban részesülnek. Emellett a pozsonyi képviselők 70%-os, a vidékiek pedig 80%-os illetménykiegészítésben részesülnek. Ez adómentes 25 970 és 29 680 koronát jelent. Ezen túl havi 27 700 korona irodabérlési és az alapdíj 80%-át jelentő 29 680 koronányi asszisztensfoglalkoztatási keret áll rendelkezésükre. Havi több mint kétnapos igazolatlan hiányzás esetén a képviselő valamennyi képviselői jövedelme a felére csökkenthető.

Szlovéniában a 90 képviselőnek az átlagbér ötszörösét jelentő átlagjövedelme 2002-ben havi 4074 eurót tett ki. Az utazási költségtérítés kilométerenként a 0,78 eurónyi 95-ös oktánszámú benzin literének 15%-a volt. A vidéki képviselők illetménykiegészítése havonta 124 euró volt lakhatási és 152 euró étkezési célokra. (Az alapdíj 110%-a, ha a lakóhely 30 km-nél távolabb van; 20 kilométerenként további 10%-kal nő.) Minden képviselő jogosult egy négyfős szakmai stáb fenntartására és 8 tag fő-

lőtt 6 képviselőnként a frakció további személyzetet kap. Emellett valamennyi képviselő havi 980 euró szakértői megbízási díj felett rendelkezhet. Igazolatlan hiányzás esetén a képviselői juttatások arányosan csökkenthetőek.

Új-Zéland esetében 2000-es adatok szerint az éves képviselői alapdíj 87 000 új-zélandi dollár. Ez 3800 eurót tesz ki. A kabinetminiszter és a házelnök 900 dollárt, a miniszterelnök pedig 231 000 dolláros, egy egyszerű miniszter pedig 137 000 dolláros, a frakcióvezetők 154 900 dolláros fizetést kapnak. Az alapdíj kiemésül egy ülésnaponkénti 56 dollár napidíjjal, továbbá 18 200 dollár összegű wellingtoni szállásköltség-térítéssel, valamint a képviselt körzet nagyságától függően 8000-tól 20 000 dollárig terjedő illetménykiegészítéssel. A képviselők földön és égen ingyen utaznak, továbbá még havi 85 dollár postaköltség-térítésre is jogosultak.

Wales esetében az éves képviselői alapdíj 35 437 font, ami 4200 eurót tesz ki. Ha a képviselő miniszter is, az alapdíja csak 34 327 font. A házelnök és frakcióvezetők ellenben ugyanennyi pótdíjat kapnak. A kabinetminiszter 66 173; a házelnök pedig 17 807 fontot. A lakóhely távolságától függően ez az összeg kiemésül a 3100-tól 10 300 fontig terjedő költségtérítéssel és a 7300 fontos irodafenntartási költségtérítéssel, illetve személygépkocsival megtett utazás esetén 20 000 mérföldig mérföldenként 45, majd további 25 penny utazási költségtérítéssel, amely a lakóhely és Cardiff közötti útra havonta egy ízben a képviselő családtagjaira is kiterjed.

Érdemes még megemlíteni a Brüsszelben, Strasbourban és Luxemburgban ülésező **Európai Parlament** jogállását. Képviselői a nemzeti képviselői fizetést kapják, amellelt, hogy Strasbourban (havonta egy ötnapos munkahét plenáris ülésekkel) iroda, Brüsszelben (kéthetente 2–3 napos bizottsági ülések) és Luxembourgban (parlamenti titkárság) autóflotta, üzletek, szauna és fodrász áll rendelkezésükre. A rendszer felülvizsgálatára számos reformelképzelés látott már napvilágot; többségük valamelyik egyéb tisztségviselő bérezéséhez kötve (legutóbb az európai bíróság bíráinak fél fizetéséhez), összeurópai költségvetésből kívánja fedezni az EU-képviselők fizetését. A reform valóban időszerű, mégpedig az alábbi okból: a nemzeti képviselői fizetések elképesztő különbségeket jelenthetnek.²⁴ A két szélsőség Olaszország 10 643 és Spanyolország 2849 eurója közötti különbség 7794 euró, ami önmagában a harmadik legmagasabb alapdíj lenne, úgy, hogy az európai átlag 2001-ben 5654 euró volt.

Tekintettel az említett különbségre, és arra, hogy az Európai Parlament képviselői a különböző hazai pótdíjakból és költségtérítésből sem részesülnek, az Európai Parlament egységes költségtérítési rendszert dolgozott ki. Ez több részből áll. A legtöbb kritika a kilométerenként „business class” áron számított utazási költségtérítések rendszerét érte, amely attól függet-

len költségtérítést biztosít, hogy a képviselő „fapados turistaosztályon” vagy első osztályon utazott-e. A fenti összeget kiegészítő heti 50 eurós taxiköltség-biztosítás mellett valamennyi képviselő kap még havi kb. 3700 euró irodai költségtérítést. Ha

1. táblázat. Képviselői alapidjak néhány ország törvényhozásában és egyes helyi parlamentekben

Ország	Euró/hó	Forint/hó	Rangsor
Amerikai Egyesült Államok	11 137	2 962 442	1
Albánia	1 000	266 000	30
Ausztrália	4 742	1 261 372	15
Belgium	5 768	1 534 288	8
Csehország	1 452	386 232	27
Dánia	5 560	1 478 960	10
Dél-Afrika	2 463	655 158	24
Észak-Írország	4 800	1 276 800	13
Észtország	1 496	397 936	26
Finnország	4 541	1 207 906	17
Franciaország	5 002	1 330 532	12
Görögország	4 748	1 262 968	14
Grúzia	225	58 000	33
Izrael	7 400	1 968 400	3
India	4000	1 064 000	20
Izland	5 325	1 416 450	11
Kanada	7 200	1 915 200	4
Lengyelország	1 800	478 800	25
Litvánia	1 182	314 412	28
Magyarország	744	197 904	32
Málta	1 153	306 000	29
Nagy-Britannia	6 560	1 744 960	6
Németország	6 878	1 829 548	5
Norvégia	6 145	1 634 570	7
Olaszország	10 974	2 919 084	2
Románia	138	36 708	34
Skócia	5 740	1 526 840	9
Spanyolország	2 618	696 388	23
Svájc	3 250	864 500	22
Svédország	4 700	1 250 200	16
Szlovákia	880	234 080	31
Szlovénia	4 074	1 083 684	19
Új-Zéland	3 800	1 010 800	21
Wales	4 200	1 117 200	18

reggel 10 óráig regisztrálja magát, a fenti összeg kiegészül továbbá ülésnaponként 265 euró napidíjjal, valamint havi kb. 12 400 euró munkatársi és asszisztensi költségtérítéssel. Egy

euroszeptikus angol kutatóintézet röpirata²⁵ szerint az EU-képviselők 70%-a családtagjait alkalmazza az utóbbi, semmilyen számlával nem igazolandó feladatra.

A európai adófizetőknek a 732 парлаenter átlagban évi 1 440 euróba kerül; két és félszer annyiba, mint az egyébként nem „olcsó” angol képviselők és tizenháromszor annyiba, mint a Lordok Házának egy átlagos tagja.

A MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐK JUTTATÁSI RENDSZERE²⁶

A magyar országgyűlési képviselők hazai juttatási rendszere²⁷ – köszönhetően elsősorban a legutóbb, 2002-es módosításnak²⁸ – rendkívül szövevényes. Annak ellenére, hogy a törvény részletesen szabályozza, konkrét személyekre lebontva szinte lehetetlen megállapítani a tiszteletdíj tényleges mértékét. Például azért, mert nem az összes frakcióvezetőnek kinevezett személy jogosult a képviselőcsoport-helyettesének pótdíjára.²⁹ Ugyanakkor csupán a képviselő nyilatkozata szükséges ahhoz, hogy a Budapesten lakóhellyel nem rendelkezők pótdíját³⁰ megkaphassa, és szintén ugyanilyen mértékű pótléokra jogosult az a képviselő, akinek lakóhelye – szintén nyilatkozata szerint – nem egyéni választókerületében vagy abban a megyében van, ahol területi listán megválasztották³¹. (Ez a szabályozás lehetőséget biztosít arra, hogy párhuzamosan mindkét pótdíjra jogosultságot szerezzen ugyanaz a képviselő.)

A 2. táblázat nem konkrét személyhez kötöten, hanem csupán tájékoztató jelleggel, fiktív formában tartalmazza a minimális és a vélhetően maximális képviselői fizetést, figyelembe véve természetesen azt is, hogy ugyan a törvény nem zárja ki, de például az Országgyűlés alelnöke általában más parlamenti tisztséget nem visel³², így a címéhez kapcsolódón kívül egyéb pótdíjra nem jogosult. Utalnunk továbbá arra is, hogy mindkét esetben további juttatások illetik a képviselőket:

- munkavégzésre alkalmas irodahelyiség,
- képviselők munkájához szükséges alapellátás (irodai berendezés, felszerelés, internetelés),
- egy személy alkalmazásának pénzügyi feltételei,
- ingyenes postai és távközlési szolgáltatás,
- Ogy. hivatali szervezete által működtetett információs és dokumentációs szolgáltatások ingyenes igénybevétele,
- az Ogy. ingyenesen biztosítja kiadmányait és hivatalos dokumentumait,
- egy közterületi telefonvonal ingyenes kiépítése,
- egészségügyi szolgálat,
- közforgalmú tömegközlekedési eszközök ingyenes igénybevétele,

– ha megbízatása az Ogy. működésének befejezésével szűnik meg – az újraválasztás esetét kivéve – további hat hónapon át havi illetménye³³ (kérelme esetén egy összegben kifizethető).

2a. táblázat. A becsülhetően maximális képviselői juttatás Magyarországon

Alapdíj/hó	Pótdíj/hó	Költségtérítési átalány/hó	Szállás-költség-térítés/hó	Teljes összeg/hó
198 000 Ft (744 euró)	frakcióvezető: 120% ³⁴ = 237 600 Ft állandó bizottság alelnöke ³⁵ : 80% = 154 400 Ft két állandó bizott- sági tagság ³⁶ : 40–40% = 154 800 Ft	lakóhelye ³⁷ Bp.-től 200 km- en túl van ³⁸ : 160% = 316 800 Ft	Bp.-en lakóhely- lyel nem rendel- kezik ³⁹ : 50% = 99 000 Ft lakóhelye nem egyé- ni válasz- tókerü- letében van ⁴⁰ : 50% = 99 000 Ft	1 267 200 Ft (4763 euró)

2a. táblázat. A minimális képviselői juttatás Magyarországon

Alapdíj/hó	Pótdíj/hó	Költségtérítési átalány/hó	Szállás-költség-térítés/hó	Teljes összeg/hó
198 000 Ft (744 euró)	egy állandó bizott- sági tagság: 40% = 79 200 Ft	Bp.-i lakos ⁴¹ : 70% = 138 600 Ft	–	391 400 Ft (1471 euró)

AZ ALAPDÍJON TÚL...

Az európai parlamenti illetmény számításán túlmenően, amint fent említettük, az alapidj önmagában nem sokat jelent. Ahhoz, hogy valós képet kapjunk a képviselői díjak rendszeréről, az alábbiakban bemutatjuk néhány ország fiktív: vidéki pótdíjra jogosult, és általában véve jól (de nem a legjobban) kereső bizottsági vagy bizottsági tisztségviselői pótdíjban nem részesülő képviselőjének, valamint a házelnökök fizetését, majd néhány külön értelmező táblázat mellett a csatlakozó országok egyes jellemzőit is kiemeljük.

A fenti országok közül is csak néhány, könnyen számolható példát hozunk, bekalkulálva például a 13–14. havi fizetéseket és egyéb juttatásokat. A személyzet, párt, kutatások-konferenciák számára rendelkezésre álló összegeket igyekeztünk kívülhagyni a számításokból, és (elejét kívánván venni a becsléseknek) az olyan országok gyakorlatát sem vettük figyelembe, ahol napidíjas térítési rendszer működik. Az összegek itt is kerekítettek; figyelmünk fókuszpontjában az illetménytábla növekménye állt. (Az adatok összesítését lásd a 3. táblázatban.)

Ausztrália esetében a havi 4742 eurós alapidj 6555-re emelkedett, ami a házelnöki pótdíjjal 9828 eurót jelent.

Belgiumban a havi 5768 euró 7383-ra emelkedik.

Csehországban az 1452 eurónyi alapidjból 3665 euró (980 000 forint) lett képviselők esetében, ami a házelnöknél 4200 eurós fizetést jelent.

Dánia esetében az évi 66 795 euróhoz kb. 19 000 euró (5 millió forint) pótdíj adódik, ami havi 1583 eurót jelent, végösszegként pedig 7150 eurót tesz ki.

Észak-Írország esetében a 4800 eurós alapidj tovább bővül egy 4350 eurós költségtérítéssel, ami így az eredeti majd dupláját, 9150 eurót tesz ki. A házelnök ennél (a még egy 4200 eurós pótdíjjal) is többet kap: 13 350 eurót.

Észtországban az 1496 euró a képviselők esetében 2269 euróra, a házelnök számára pedig 2301 euróra nő.

Finnország esetében a 4541 euró képviselőknél 6676 euróra, a házelnök esetében pedig 8073-ról 10 377 euróra emelkedik.

Görögországban a képviselők juttatása, belekalkulálva a 14. havi szorzót, 4748-ról 8261 euróra nőhet.

Izlandon a képviselői fizetés havi 5325 euró helyett 7590; a házelnöki bér pedig 10 880 euró lehet.

Lengyelországban az 1800 euróból pedig legalábbis 4324 euró lehet.

Litvániában a képviselői tiszteletdíj felkúszhat 1440, a házelnöké pedig 2374 euróig.

Nagy-Britannia esetében 6560 euró (az irodaköltségeket nem számolva) a költségtérítéssel 8900 euróra nő.

Németországban a 6878 eurós képviselői alapidj a valóságban a 10 000 eurós álmotart meghaladva, az olasz fizetéskehez közelítő 10 295 eurót jelent.

Skóciában a képviselők tiszteletdíja 5740 euróról szintén erre a szintre, 10 407 euróra emelkedhet.

Spanyolországban a sereghajtó, 2618 eurós EU-s fizetés 4081-re szépülhet.

Szlovákiában a 880 eurós fizetés képviselőknél 2238 euróra (595 000 forintra), a házelnök esetében pedig 2600 euróra nőhet.

Szlovéniában a képviselők 4074 eurója pedig 5775 lehet.

Wales esetében a 4200 eurós alapidj 6313 euróra és 10 530 eurós házelnöki illetményre módosul.

3. táblázat. Az alapidj emelkedése egy jól fizetett képviselőre számítva

Ország	Alapidj	Az alapidj növekedése százalékban	Pótdíjjal, illetménykiegészítéssel, költségtérítéssel emelt összeg	Pótdíjjal, illetménykiegészítéssel, költségtérítéssel emelt összeg
	euró/hó		euró/hó	forint/hó
Ausztrália	4 742	38%	6 555	1 743 630
Belgium	5 768	28%	7 383	1 963 878
Csehország	1 452	152%	3 665	974 890
Dánia	5 560	29%	7 150	1 901 900
Észak-Írország	4 800	91%	9 150	2 433 900
Észtország	1 496	52%	2 269	603 554
Finnország	4 541	47%	6 676	1 775 816
Görögország	4 748	74%	8 261	2 197 426
Izland	5 325	43%	7 590	2 018 940
Lengyelország	1 800	140%	4 324	1 150 184
Litvánia	1 182	22%	1 440	383 040
Magyarország min.	744	98%	1 471	391 286
Magyarország max.	744	540%	4 763	1 266 958
Nagy-Britannia	6 560	36%	8 900	2 367 400
Németország	6 878	50%	10 295	2 738 470
Skócia	5 740	81%	10 407	2 768 262
Spanyolország	2 618	56%	4 081	1 085 546
Szlovákia	880	154%	2 238	595 308
Szlovénia	4 074	42%	5 775	1 536 150
Wales	4 200	50%	6 313	1 679 258

4. táblázat. A vizsgált csatlakozó országok és az Európai Unió

Ország	Alapdíjak euró/hó
EU-átlag (2001)	5 654
Szlovénia	4 074
Lengyelország	1800
Észtország	1496
Csehország	1452
Litvánia	1182
Málta	1153
Szlovákia	880
Magyarország	744

Az alapdíj emelkedése egy jól fizetett képviselőre számítva

Ország	Alapdíjak euró/hó
Szlovénia	4074
Magyarország max.	744
Lengyelország	1800
Csehország	1452
Észtország	1496
Szlovákia	880
Magyarország min.	744
Litvánia	1182

Ha a fenti számsorokat megfigyeljük, több következtetést is levonhatunk:

1. A régebbi európai uniós és a csatlakozó országok alapdíja közötti különbség megdöbbentően nagy, az egyetlen „EU-konform” alapdíj Szlovéniáé; a többi vizsgált csatlakozó országé annak kevesebb mint harmada-negyede, s a seregajtó Magyarorszáé kb. a nyolcada.
2. Ha a fenti modell szerinti fiktív képviselői pótdíjakkal, illetménykiegészítésekkel megemelt fizetést vesszük, a csatlakozó országok (megint csak Szlovénia kivételével) éppen hogy elérik az európai uniós alapdíjak alsó szintjét. A kevés szerepet vállaló fiktív magyar és a litván képviselő még így sem. Csakhogy a „nyugati” alapdíjak eközben szintén átlagban 50% körüli, de van, hogy annál lényegesen nagyobb mértékben emelkednek.
3. Megállapítható, hogy (bár a vizsgált minta nem terjed ki valamennyi országra) a pótdíjak, illetménykiegészítések hozzáadásával a csatlakozó országok képviselőinek fizetése emelkedik a legnagyobb mértékben. 100% feletti emelke-

dést csak Csehország, Lengyelország, Szlovákia és Magyarország esetében látunk. 50% feletti emelkedést Görögország mellett csak Nagy-Britannia nemzeti törvényhozásiban látunk, s számos országé lényegesen alacsonyabb. A legkiugróbb eset hazánké, ahol egy jól fizetett képviselő (a törvényben meghatározott, s a köznyelvben nemritkán a képviselői fizetéssel azonosított) alapdíj 540%-át kapja.

4. Összességében kijelenthetjük, hogy a magyar képviselők az európai, de még a csatlakozó országok fizetéséhez mérten sem keresnek jól.

A fenti számadatok értékeléséhez további segítségünkre szolgálhat az alábbi két táblázat. A vásárlóerő-paritás nemzetközi összevetésének egyik lehetséges módja a Big Mac fogyasztói árának összehasonlítása.⁴² Az *Economist* 2003 januári adatai alapján⁴³ a „hamburgerstandard” az 5. táblázatban található módon így alakult. (Csak olyan országokat tüntettünk fel, amelyek a fentiekben szerepeltek.)

5. táblázat. A „hamburgerstandard” néhány országban

Ország	Egy Big Mac fogyasztói ára		Árfolyam 1 USD =	Vásárlóerő-paritás	
	Helyi valutában	US dollárban			
USA	\$	2,65	2,65	1,00	1,00
Ausztrália	A \$	3,20	2,1119	1,5152	1,14
Nagy-Britannia	£	1,99	3,1774	1,5967	0,75
Kanada	C \$	3,20	2,3065	1,3874	1,21
Eurózóna	€	2,75	3,0975	0,8878	1,03
Magyarország	forint	492	2,1175	232,35	1,86
Új-Zéland	NZ \$	3,95	2,3318	1,694	1,49
Lengyelország	zloty	6,30	1,6205	3,8877	2,38
Dél-Afrika	rand	14,05	1,9069	7,368	5,3
Svédország	Skr	30,0	3,6511	8,2168	11,32
Svájc	SFr	6,35	4,6313	1,3711	2,40

Az olvasó számára további tájékoztatást ad a Union Bank of Switzerland (UBS) 2000. második negyedéves felmérése⁴⁴, amelynek adatai⁴⁵ a 6. táblázatban találhatóak.⁴⁶ (Ebben a táblázatban is csak olyan országok városait tüntettünk fel, amelynek parlamentjéről fentebb szó esett.)

6. táblázat. Kereseti és megélhetési viszonyok néhány város esetében

Ország	Bruttó bér	Nettó bér	Bruttó bér	Nettó bér	Hány percet kell dolgozni 1		
	USD/óra			Buda- pest = 1	ham- burge- rért	kg kenyé- rért	kg rizsért
Athén	6,3	4,9	4,9	5,3	20	10	22
Auckland	8,4	6,7	6,5	7,2	15	9	7
Barcelona	7,5	6,2	5,8	6,7	20	9	9
Berlin	14,0	8,6	10,8	9,3	17	10	11
Bombay	1,0	0,8	0,8	0,9	105	34	79
Brüsszel	14,1	7,9	10,8	8,5	21	13	17
Budapest	1,3	0,9	1,0	1,0	82	25	42
Genf	19,4	13,3	14,9	14,3	16	9	11
Helsinki	10,9	7,6	8,4	8,2	25	28	26
Johannesburg	5,6	4,2	4,3	4,5	19	11	9
Koppenhága	18,4	10,2	14,2	11,0	19	12	11
London	12,8	9,8	9,9	10,6	18	6	8
Luxemburg	14,4	11,3	11,1	12,2	15	11	14
Milánó	9,3	6,2	7,2	6,7	21	22	22
New York	20,0	14,3	15,4	15,4	12	15	9
Oslo	15,2	10,0	11,8	10,8	21	14	15
Párizs	11,4	8,5	8,8	9,2	19	17	20
Sydney	10,2	7,8	7,8	8,4	13	13	7
Stockholm	13,0	8,8	10,0	9,5	19	18	23
Tel-Aviv	8,8	6,7	6,8	7,2	42	16	13
Torontó	12,8	9,0	9,8	9,7	13	10	11
Varsó	2,2	1,4	1,7	1,5	54	21	23
Zürich	20,0	14,7	15,4	15,9	15	10	7

BEFEJEZŐ GONDOLATOK

A képviselői fizetések elemzése kétségkívül hasznos, érdekes terület. Konklúzió, összefoglalható tanulság levonása, ahogyan az az utószóban szokás, azonban nem könnyű feladat. A számokból megállapítható, hogy hol mennyit, a szomszédnál többet vagy kevesebbet fizetnek a vezető politikusoknak. Azt is láttuk, hogy képviselői díjak, fizetések története egyidős a képviseletével. A képviselet milyenségére; annak demokratikus vagy autoriter jellegére, netán a parlamentnek a hatalommegosztásban (vagy -egységben) betöltött szerepére vonatkozóan azonban az illetménytábla alapján nem lenne tanácsos következtetéseket levonni. Jelzésül is csak egy dologra, és arra is csak áttekenően szolgálhat; az adott társadalomban a parlamenti munka megbecsülésének, társadalmi értékelésének (pl. egyéb állami vezetőkhöz, vagy a politika és a versenyszféra vett viszonyának) felméréséhez ad támpontot.⁴⁷ Az összeférhetlenségi és

lobbiszabályok, avagy éppen a parlamenti-politikusi rekrutáció rendszerének ismerete nélkül azonban önmagukban a számok még erre sem alkalmasak.

JEGYZETEK

- ¹ A tanulmány alapját képező dolgozat a Soltész István szerkesztésében 2004-ben megjelent „A képviselők jogállása 2”. (Parlamenti Módszertani Iroda, Budapest, 2004.) c. kötet számára készült.
- ² Balogh Artúr: A törvényhozó hatalom. Bp.1899., 68. o.
- ³ Mezey Barna: A nemesi képviselőtől a polgári képviselőig. In. Soltész István (szerk.) A képviselők jogállása (1. rész). Parlamenti dolgozatok IV. Parlamenti Módszertani Iroda, Budapest, 1996, 241. o.
- ⁴ Uo.
- ⁵ 1495. évi 26. tc.; 1498. évi 1. tc., 1550. évi 1. tc.; uo.
- ⁶ Uo.
- ⁷ Mezey, 242. o.
- ⁸ Uo. 242–243. o.
- ⁹ Michael a. R. Graves: The Parliaments of Early Modern Europe, Longman, 2001, 179–189 o.
- ¹⁰ Ld. pl. Graves, 180. o.
- ¹¹ Az utolsó, a körzet (Borough of Kingston upon Hull) által fizetett képviselő Andrew Marwell költő volt; utána már nem a választók fizették a képviselők tiszteletdíját.
- ¹² Gerő András: A magyar polgárosodás. Atlantisz, 1993, 177. o.
- ¹³ Uo. 199–200 o.
- ¹⁴ Uo. 200. o.
- ¹⁵ A házszabály 1913-as kiadása már részletesen rendelkezik a hiányzásokról is. Ha a képviselő nincs jelen és nem igazolja hiányzását, tőle napi 20 korona napidíj levonható. Az 1924-es szabályok szerint már nem is kap napidíjat, ha engedély nélkül 15 napnál tovább van távol. 1929-től még akkor is le kell vonni a napidíjából, ha ugyan később befut, de névsorolvasáskor nincs jelen, s ha mindez háromszor egymás után történik, a levonandó napokon túl még további 8 nap vonandó le.
- ¹⁶ Összehasonlításul: egyértelműen gazdag embernek számított az, aki évi ötezer forintot költött. Ez az összeg (stabil gazdaság mellett vett évi ötszázalékos kamatláb mellett) tőkekamatként 100 000 forintnyi tőkét feltételez. A nyomorszinten tengődő zsellérek napi egy koronányi (egy forint két korona) napszámból éltek, amellett, hogy évi 200 napnál nemigen dolgoztak többet. 1886-ban az óbudai hajógyárban egy szakmunkás évi 446 forintot kapott és az 1906-ban 300 000 dolgozóra számolt munkabér-kimutatás szerint a heti átlagbér 17 korona körül járt. A helyi hatalmasságnak számító szolgabírák általában évi 826 forintot, a főszolgabírák 1234 és az államapparátusban vezetőnek számító rendőrkapitány (az 1881. évi XXI. tc. alapján) évi 1900 forintot keresett, míg a közvetlenül a belügyminiszter alá rendelt országos rendőrfőkapitány bére 6200 forintot tett ki. A legmagasabb állami bér a miniszterelnök évi 30 000 forintos fizetése volt. Ehhez képest egy pár csizma 4–5 Ft körüli árban lehetett, míg egy szakácsnő évi bére átlag 300 korona volt. Emellett persze egy „versenyszférabeli” cég igazgatótanácsi tagja 50–60 000 forintot keresett, az elnök akár 100 000-et is. A világháború után herceg Festetics György, a talán legvagyonosabb magyar földbirtokos évi jövedelme 797 150 pengő volt, becsült vagyona pedig 12 073 086 pengő. Uo. 201. o.

¹⁷ Uo.

¹⁸ I. m. 71–72. o.

¹⁹ Érdekes, elsősorban formai korlátokra tekintettel e dolgozatban nem tárgyalt, ám közvetett módon a képviselők anyagi viszonyaival összefüggő további kérdés a parlamentek foglalkozási összetétele is. (Több honlapon is található ilyen adatsor, pl. Parliaments in the World, Parline database, etc.) Csak szemléltetésül álljon itt néhány adat: A 2001-es franciaországi szenátori választásokon például 63 tanár, 46 volt köztisztviselő, 35 orvos, 31 üzletember, 31 mezőgazdasági termelő, 22 üzleti felsővezető, 19 egyetemi tanár, 16 jogász, 10 szabadúszó értelmiségi, 10 a privátszektorban dolgozó, 9 újságíró, 8 mérnök, 2 könyvelő, 2 fizikai munkás és 1 építész jutott mandátumhoz.

2000-ben Romániában a szenátorok közül korábban 43 mérnök, 31 tanár, 25 jogász, 14 közgazdász, 12 orvos, 3 újságíró, 2–2 pedig építész és szociológus volt. A 2003-as svájci választások 20 jogászt, 13 üzletembert, 5 volt köztisztviselőt, 3 tudóst, 2 őstermelőt, 1–1 háztartásbelit, újságírót és hivatásos politikust jutattak mandátumhoz. A 2000-es szlovéniai választásokon az arányok pedig ekképpen festettek: 30 üzletember, 29 hivatásos politikus, 8 pedagógus, 7 nyugdíjas, 5 újságíró, 3 jogász, 2 orvos, 1–1 diák és volt állami alkalmazott. Végül, zárván a kiragadott példák sorát, az 1997-es kanadai képviselőházi választások az alábbi eredményt hozták: 67 hivatásos politikus, 38–38 üzletember és gazdasági vezető, 31 jogász, 29 pedagógus, 20 tanácsadó, 15 mezőgazdasági termelő, 8 orvos, 7 újságíró, 3 könyvelő. Ld. <http://www.ipu.org/english/parline/reports/arc%2Dold/2262%5F00.htm>

²⁰ Igen hasznos forrás még: Karsai József (szerk.) A képviselők jogállása és tiszteletdíja. Az Országgyűlés Hivatala, 2002, illetve Haraszti Pálné (szerk.) A képviselők javadalmazása nemzetközi összehasonlításban. HD, 1997.

²¹ I. m. 73. o.

²² Ld. Muharay Katalin: Portugál bérek: kinek sok, kinek kevés. Népszabadság, 2003. szeptember 13.

²³ Ld. Muharay Katalin: Portugál bérek: kinek sok, kinek kevés. Népszabadság, 2003. szeptember 13.

²⁴ Ld. A főtítkárság 2001-es felmérését. CM/449155EN.doc.PE 308.462.

²⁵ Lásd. How to Maximise Your Expenses: Advice to New Members of the European Parliament. http://socialaffairsunit.org.uk/digipub/index2.php?option=content&do_pdf=1&id=15

²⁶ A táblázat és a bevezető elkészítéséért külön köszönet jár Szűts Korinának, akinek „Vezetői szintek az államigazgatás rendszerében” címmel a Belügyi Szemle 2003. 9. számában megjelent tanulmánya az állami vezetők illetményrendszerének kitűnő összefoglalását adja.

²⁷ 1990. évi LVI. törvény az országgyűlési képviselők tiszteletdíjáról.

²⁸ 2002. évi LXII. törvény.

²⁹ Így például a Fidesz huszonkettő, az MSZP hét frakcióvezető-helyetteséből négy-négy, az MDF hat, az SZDSZ tíz ilyen tisztségviselőjéből egy-egy kaphatja meg a képviselői díj alapul vételével számított 100%-os pótdíjat, azaz 198 000 Ft-ot.

³⁰ 1990. évi LVI. törvény az országgyűlési képviselők tiszteletdíjáról, 4. § (1) bekezdés. A havi alapdíj 50%-a, azaz 99 000 Ft.

³¹ 1990. évi LVI. törvény az országgyűlési képviselők tiszteletdíjáról, 4. § (2) bekezdés.

³² Természetes itt is van kivétel: Wekler Ferenc amellet, hogy az Országgyűlés alelnöke, szintén alelnöki pozíciót tölt be a területfejlesztési állandó bizottságban, illetve a közigazgatás-fejlesztési albizottság tagja.

³³ 9. § (1): „Ha a képviselő megbízatása az Országgyűlés működésének befejezésével szűnik meg, a volt képviselő – újraválasztásának esetét kivéve – to-

vábbi hat hónapon keresztül az alapidjának és pótidjának a megbízatása megszűnését megelőző hathavi átlagának megfelelő összegű ellátásra jogosult.”

³⁴ A törvény a juttatható pótidjak, illetve a költségtérítés összegét mindig az alapidj százalékában adja meg.

³⁵ 2. § (1) bekezdés.

³⁶ 2. § (1) bekezdés.

³⁷ Itt szintén elegendő a képviselő nyilatkozata.

³⁸ 3. § (1) bekezdés d) pont.

³⁹ Ld. 74. pont.

⁴⁰ Ld. 75. pont.

⁴¹ 3. § (1) bekezdés a) pont.

⁴² „Az első Big Mac szendvicset a pittsburghi McDonald’s étteremben készítették 1968-ban. Azóta is nagyon közkedvelt, a világ több mint száz országában (116 országban!), több mint huszonötezer McDonald’s éttermében fogyasztják. Éppen a népszerűsége miatt figyeltek fel rá a közgazdászok, hiszen ha összehasonlítjuk a Big Mac árait a különböző országokban, akkor meg tudják állapítani, hogy az adott valuta árfolyama túl magas vagy alacsony, esetleg épp megfelelő. Kevés olyan termék van, amelyet szerte a világban ilyen sok helyen állítanak elő, ezért is lehet a szendviccse az árfolyamok nagyságát mérni.” Ld. <http://nyuz.elte.hu/archiv24/2412/economode.html>

⁴³ Ld. <http://www.oanda.com/products/bigmac/bigmac.shtml>

⁴⁴ Ld. <http://www.oanda.com/products/bigmac/bigmac.shtml>

⁴⁵ „Tokió a világ vezető városa a bérek színvonalát tekintve. A vizsgált városok átlagához (8,9 USD) viszonyítva igen jól keresnek a zürichi, a New York-i, a genfi, a koppenhágai és még sok-sok amerikai és nyugat-európai város dolgozói. Budapesten a bérek az átlag 20%-ánál is alacsonyabbak, amellyel még a varsói béreket is jócskán alulmúljuk. Az Európai Unió legalacsonyabb bérű országának fővárosában, Lisszabonban több mint ötszörös a bruttó bérek szintje a budapestihez képest. A bruttó és a nettó bérek közötti arányeltérésekből az adó és társadalombiztosítási elvonások béren belüli arányára lehet következtetni. A bérből fizetett központi elvonások aránya Budapesten az egyik legmagasabb, így a nettó keresetet tekintve helyünk a világban a bruttónál is rosszabb. A Big Mac hazája egyben a hamburgerezők paradicsoma is, hiszen mindössze 12 percet kell dolgozni New Yorkban egy szendvicserért. Nyugat-Európa és Óceánia országaiban is jóval az átlag – 36 perc – alatti munkával lehet megkeresni egy Big Mac árát. Ez alól sajnálatos kivétel a két EU-csatlakozásra váró ország fővárosa, ahol még az ázsiai és a dél-amerikai szintet is meghaladja a megvásárlásához szükséges percek száma. A három termék összehasonlítása során a budapesti helyzet a kenyéرنél bizonyult a legkedvezőbbnek az átlaghoz viszonyítva, azt azonban nem szabad elfelejteni, hogy sok országban a kenyér nem része a tipikus étrendnek. Rizsnél már ismét igen rossz a magyar fogyasztó helyzete. A táblázatból a magyar bérszínvonal rendkívül nagy elmaradása látható mind abszolút (USD), mind relatív (vásárlóerő) tekintetben. A dollárban számolt béreknél több mint tízszeres az elmaradás azon országok városaihoz képest, amelyek közösségéhez csatlakozni akarunk néhány éven belül. A vásárlóerőt is figyelembe vevő a Big Mac-index is Budapest 2,5–5-szörös hátrányát mutatja az európai uniós országokhoz viszonyítva. Lemaradásunk a bérek tekintetében még sok fejlődő országhoz képest is nagy. Ilyen mértékű különbséget a teljesítménymutatók messze nem indokolnak. Az uniós csatlakozásra való felkészülés jegyében ráadásul az utóbbi 3 évben (az UBS 1997-ben mérte fel legutóbb a béreket ugyanezen módszerrel) a béreink ahelyett, hogy közeledtek volna, távolodtak a fejlett országok béreinek szintjétől. Ma a különbségek a korábbiaknál is nagyobbak.” Hanti Erzsébet: Mennyit ér a magyar bér?, www.mszosz.hu/adatar/mit_er_a_magyar_ber.htm

⁴⁶ A legújabb kutatási adatok további érdekes következtetésekre vezethetnek. A helyi lakosok fizetésének vásárlóértéke az UBS bank kutatása szerint Zürichben a legmagasabb a világon. Ez azt jelenti, hogy a keresetből – a létfenntartásra és a lakásra fordított kiadásokon felül – ebben a városban marad a legtöbb szórakozásra, spórolásra és luxuscikkek vásárlására. Míg Budapesten az árszint 56 százaléka az összehasonlítási alapul szolgáló zürichinek, a nettó órabér kevesebb mint 16 százaléka a svájci városban élők keresetének. Miközben a mai Európai Unió tagországainak vizsgált városai között az életszínvonalat összehasonlítva lakosainak legjobb – Luxembourg – és legrosszabb – Lisszabon – vásárlóereje között több mint ötven százalékos a különbség, a kelet-európai bővítés után ez akár 70–80 százalékosra is növekedhet. Míg például a ljubljanaiak hasonló életszínvonalon élnek, mint a lisszaboniak, Vilniusban az emberek gyakorlatilag feleannyit tudnak csak a bérükből vásárolni, mint a portugál főváros lakói és kevesebb mint negyedannyit, mint a Luxembourgban élők. Érdekes eredmény született az évente munkával töltött idő és az órabér összehasonlításából. A nyugat-európai és észak-amerikai országokban kapnak az emberek a legtöbbet egy munkaóráért, és ennek megfelelően kevesebbet is dolgoznak, mint az ázsiai munkavállalók, akik egy év alatt 52 nappal töltenek több időt munkahelyükön, mint az európaiak. Például a mindenhol alapélelmiszerként számon tartott rizs egy kilójáért Bombayben több mint másfél órát, Zürichben viszont alig 5–7 percet kell dolgozni. Budapesten egy kiló rizs 22 perc, Varsóban 16 perc munkával egyenértékű. Ld. Torma Péter: Budapest a legdrágább a régióban. *Népszabadság*, 2003. augusztus 25.

⁴⁷ Érdekes tanulságokkal szolgál például a képviselői összeférhetlenség és fizetések tárgykörében a Szonda Ipsos által még 1996 februárjában készült, a felnőtt budapesti népesség körére kiterjedt telefonos közvélemény-kutatás, ahol kiderült, hogy a megkérdezettek azt feltételezték, hogy a parlamenti képviselők havonta 225 ezer forintot kapnak kézhez, beleértve az alapfizetésüket és minden más jövedelmet, juttatást. A havi bruttó alapfizetés az idő tájt ténylegesen 87 750 Ft volt, tehát a közvélemény jelentősen felbecsülte azt. Különösen a középkorúak és a középfokú végzettségűek estek túlzásokba a képviselők fizetését illetően. Miután a kérdezettekkel közölték a valós alapfizetésre vonatkozó adatokat, a megkérdezettek 53%-a a képviselői feladatokhoz képest a 87 750 Ft-os alapfizetést nagyjából megfelelőnek tartotta; 27% sokallta; 18% pedig a végzett munkához képest kevésnek találta. Az összeférhetlenségi törvényjavaslat vitája során megfogalmazott javaslatok közül a többség, 73% azt helyezte, amelyik kategorikusan megtiltotta volna, hogy a képviselők máshol is állást vállaljanak. A megkérdezettek 13%-a valamivel engedékenyebb volt: az állami és önkormányzati cégeknél megengedte a munkavállalást. Nagyjából ugyanennyien képviselték a teljesen liberális álláspontot, miszerint nem kellene semmilyen megkötés a képviselők melléklásáról; bárhol dolgozhatnak. Ld. *Népszabadság*, 19996. február 19.

FORRÁSOK:

- Balogh Artúr: A törvényhozó hatalom (A képviselőség jellege,apidíjak). Budapest, 1899.
- Gerő András: Magyar polgárosodás. Atlantisz, 1993.
- Graves, Michael R.: The Parliaments of Early Modern Europe. Longman, 2001.
- Hanti Erzsébet: Mennyit ér a magyar bér?, www.mszosz.hu/adattar/mit_er_a_magyar_ber.htm.
- Haraszti Pálné (szerk.) A képviselők javadalmazása nemzetközi összehasonlításban. Háttéranyagok-Dokumentumok. Országgyűlési Könyvtár, Budapest, 1997.

- Horváth Irén (szerk.): A parlamenti képviselők javadalmazása, nemzetközi összehasonlítás. Háttéranyagok-Dokumentumok 66. (2003. évi 5. sz.). Országgyűlési Könyvtár, Budapest, 2003.
- Juhász Ádám: A pártelnökök zsebe. 2003. február 3., <http://axel.hu/cikk/axel.hu/23914>.
- Juhász Ádám: Jó vagy rossz évet zártak képviselőink 2002-ben? 2003. január 31., <http://www.axel.hu/cikk/axel.hu/23840>.
- Karsai József (szerk.): A képviselők jogállása és tiszteletdíja. Az Országgyűlés Hivatala, 2002.
- Kiss-Tóth Péter: A képviselők (és bizottsági tagok) tiszteletdíjának szabályozása egyes európai parlamentekben. A képviselők jogállása (1. rész). Parlamenti Dolgozatok IV., Parlamenti Módszertani Iroda, Budapest, 1996.
- Kukorelli István: Az országgyűlési képviselők jogállása. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp., 1989.
- Mezey Barna: A nemesi képvisellettől a polgári képviselőig. In. Soltész István (szerk.). A képviselők jogállása (1. rész). Parlamenti dolgozatok IV., Parlamenti Módszertani Iroda, Budapest, 1996.
- Muharay Katalin: Portugál bérek: kinek sok, kinek kevés. Népszabadság, 2003. szeptember 13.
- R. Hahn Veronika: Lord Nolan: A képviselő nem eladó. Magyarországra látogat a brit közélet tisztaságának őre. Népszabadság, 1996. június 18.
- Soós Tibor: A képviselők tiszteletdíja és kedvezményei. In. Soltész István (szerk.). A képviselők jogállása (1. rész). Parlamenti dolgozatok IV., Parlamenti Módszertani Iroda, Budapest, 1996.
- Szűts Korinna: Vezetői szintek az államigazgatás rendszerében. Belügyi Szemle 2003/9.
- Torma Péter: Budapest a legdrágább a régióban. Népszabadság, 2003. augusztus 25.